

## **Stereotyper og fjendebilleder-**

En undersøgelse af udvalgte, danske mediers fremstilling af muslimer og islam

*Af Sara Jul Jacobsen, Kristina Weibel og Tina Gudrun Jensen*

### **Abstract**

This article discusses the Danish media setting and framing of Muslims and Islam exploring the role of the Danish media in the construction of the public discourse on Muslims in Denmark. The article is based on the main findings of a two-month monitoring of four Danish newspapers between mid-October and mid-December 2011. In the study we find, that a relatively large share of the items concerning Muslims and Islam are negatively framed and restricted to certain topics such as religious extremism, sharia and terror, and that the reporting is rather one-sided and exclusive of minority voices hereby contributing to a stereotypical and distorted presentation of Muslims and Islam. Therefore we argue, that the Danish media discourse contributes to the construction of a negative public discourse on Muslims and Islam, and at the same time serve to legitimize and normalize subtle racist and discriminatory attitudes towards Muslims.

Danske mediers søgelys har inden for det seneste årti i stigende grad været rettet mod muslimer og islam. Den Europæiske Kommission mod Racisme og Intolerance (ECRI) har ved flere lejligheder fremhævet de danske mediers negative fremstilling af etniske minoriteter (ECRI 1999, 2001, 2006), og i flere internationale studier rangerer de danske medier, som de mest kritiske over for muslimer (Word Economic Forum 2008). Imidlertid har flere af de eksisterende undersøgelser en del år på bagen, hvorfor nærværende artikel har til formål at undersøge, hvordan muslimer og islam er fremstillet i nutidens danske medie billede, for herefter at diskutere hvilken betydning denne fremstilling kan have for den offentlige debat omhandlende muslimer og islam i Danmark?

I denne artikel vil vi præsentere forskningsresultater fra en kortlægning af udvalgte danske mediers fremstilling af muslimer og islam. Her vil vi fremhæve, at mediedækningen af muslimer og islam overvejende er negativ, at specifikke historier om religiøs ekstremisme, sharia og terror dominerer medie billedet, samt at muslimer kun sjældent tildeles taletid i de kortlagte danske medier. Det vil blive beskrevet, hvordan det i forbindelse med sidstnævnte tendens er særlig interessant, at de få muslimer, der faktisk tildeles taletid i de danske medier, overvejende er de muslimer, der er aktive i institutioner med religiøst fortegn – herunder især de muslimer, hvis holdninger og synspunkter afviger fra den muslimske majoritet. Med udgangspunkt i forskningsresultaterne argumenterer vi for, at det danske medie billede i sin fremstilling bidrager til et stereotypet og fortegnet syn på muslimer såvel som islam.

Artiklen består overordnet set af to dele: i) en kort introduktion af undersøgelsens teoretiske ramme herunder en operationalisering af begreberne *issue-framing*, *agenda-setting* og *priming* samt ii) en præsentation af forskningsresultater fra kortlægningen af mediernes fremstilling af muslimer og islam.

Artiklen er udarbejdet på baggrund af en undersøgelse omhandlende konstruktionen af muslimer og islam i udvalgte danske medier foretaget af SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (Jacobsen et al. 2012). Undersøgelsen er en del af EU-projektet, TOLERACE, der er et initiativ mod racisme og intolerance under EU's 7. Rammeprogram (<http://www.ces.uc.pt/projectos/tolerance/pages/pt/about-tolerance.php>).

Det empiriske materiale, der udgør artiklens fundament, er således en kortlægning af, hvordan muslimer og islam fremstilles i udvalgte danske medier. Undersøgelsen har titlen: *Analysis of Danish Media Setting and Framing of Muslims, Islam and Racism*.

### *Den teoretiske ramme*

Før vi vender os mod den danske situation og gennemgår forskningsresultater fra kortlægningen af de udvalgte danske medier, vil vi kort introducere den teoretiske ramme for denne artikel. Foruden en kort introduktion til forskningsområdet vil vi i det følgende afsnit introducere eksisterende undersøgelser, der specifikt beskæftiger sig med sammenhængen mellem mediernes dækning og den almene danskers syn på den etniske situation i Danmark.

Teorier om holdninger og holdningsdannelse er et velkendt forskningsområde både i dansk og international forskning, men det er først inden for de sidste årtier, at mediernes effekt på den offentlige opinion er blevet belyst inden for feltet. Mediernes rolle i holdningsdannelse er blevet undersøgt i såvel nationale som internationale studier, men konklusionerne er noget divergerende. Således har flere konkluderet, at medierne blot har en minimal effekt på vores holdninger (McGuire 1985; Klapper 1960), mens andre har fundet væsentlige mediepåvirkninger på holdninger og holdningsdannelse (Iyengar et al. 1987; Nelson et al. 1997, Zaller 1992).

Men hvordan påvirker medierne vores holdninger til muslimer og islam, hvilken rolle spiller medierne i konstruktionen af den almene danskers holdningsdannelse, og hvilke konsekvenser har mediedækningen for den offentlige debat om muslimer og islam i Danmark?

For at besvare disse spørgsmål er det nødvendig først at belyse de muligheder, medierne har i forhold til at påvirke vores holdninger generelt. Medierne har flere forskellige påvirkningsmuligheder fx *agenda-setting* og *priming* og *framing* (Iyengar & Kinder 1987). *Agenda-setting* relaterer sig til, hvad vi finder vigtigt, *priming* relaterer sig til, hvilken prioritet et specifikt emne er tildelt, og *framing* relaterer sig til, hvordan vi ser problemet (ibid.). *Agenda-setting*, *priming* og *framing*

hænger i nogen grad sammen, og de kan til tider overlape hinanden. Derfor er adskillelsen mellem disse tre påvirkningsmuligheder heller ikke fuldstændig inden for forskningslitteraturen. For analytisk overskuelighed sondres der imidlertid mellem de tre former for påvirkning i nærværende artikel.

Hypotese omkring agenda-setting er, at de emner, læseren betragter som vigtige, oftest vil være de emner, der får stor opmærksomhed i medierne. Hermed ikke sagt, at medierne frit kan vælge, hvad de vil inddrage i nyhedsdækningen, idet der altid vil være nogle begivenheder, der er naturlige, ekstraordinære eller nødvendige at dække. Imidlertid kan medierne ofte til en vis grad selv vælge, hvor de vil placere historien i avisen eller nyhedsudsendelsen, hvilket har betydning for, hvor vigtigt det betragtes af læseren eller seeren (Togeby 2004). Som Togeby (2004) formulerer det: ”holdningerne ændres, når spørgsmålene flytter op og ned på henholdsvis mediernes og befolkningens politiske dagsorden” (Togeby 2004: 218).

Begrebet ’priming’ relaterer sig som sagt til, hvilken prioritet et specifikt emne er tildelt. ”While agenda-setting reflects the impact of news coverage on the perceived importance of national issues, priming refers to the impact of news coverage on the weight assigned to specific issues” (Iyengar, 1991, 133). Sagt med andre ord; Jo mere opmærksomhed et specifikt emne får af medierne, dvs. jo oftere et emne er primed, des mere vil det fylde i det enkelte individs bevidsthed.

Vores holdninger påvirkes ikke kun af hvilke historier, der anses som vigtige (jf. agenda-setting), og hvilke specifikke emner, der prioriteres (jf. priming), vi bliver ligeledes påvirket af, hvordan informationerne vinkles i mediedækningen. Således adskiller framing sig fra de to ovenfor fremsatte mediepåvirkningsmuligheder, idet der hér er fokus på selve

indholdet frem for blot dækningen (Tversky & Kahneman 1984; Goffman, 1974)<sup>1</sup>. Issue framing defineres blandt andet som ”[a] process by which a communication source, such as a news organization, defines and constructs a political issue or public controversy” (Nelson, Oxley, & Clawson, 1997: 221). Således er kernen i begrebet, at et givet emne udlægges på en sådan måde, at det skaber en bestemt forståelsesramme, der definerer problemet og leder individet til at fokusere på bestemte karakteristika ved emnet. Sagt på en anden måde påvirker issue framing altså de overvejelser, man gør sig, når man skal tage stilling til et emne. Ved at fokusere på specifikke kendsgerninger ved et givent emne reducerer issue framing ofte komplekse problemstillinger ned til få centrale aspekter, således at emnet bliver lettere at forholde sig til (ibid.).

Flere både nationale og internationale studier har beskæftiget sig specifikt med sammenhængen mellem den medieformidlede virkelighed af den etniske situation og den brede offentligheds holdninger til etniske minoriteter (Yilmaz 1997; Hervik 1999; Hussain 1997, 2000; Van Dijk 2000; Law 2002; Goldberg 2006). Fælles for de danske studier er en konsensus om, at mediedækningen af etniske minoriteter overvejende er negativ, men når det kommer til, hvorvidt medierne har effekt på holdningsdannelse, findes der ligesom i de internationale studier variationer. Således konkluderer Togeby og Gaasholt i sine undersøgelser af danskernes holdning til indvandrere og flygtninge, at ”forestillinger og meninger, der ganske vist har rod i vore grundlæggende holdninger, ser ud til at svinge i takt med de oplysninger, vi gennem medierne modtager fra politikere og andre meningsdannere” (Togeby & Gaasholt 1995:164). Nannestad finder omvendt ikke belæg for at hævde, at medierne har en effekt på vores holdninger (Nannestad 1999).

---

<sup>1</sup> Der eksisterer flere grene inden for begrebet framing (Kahneman & Tversky 1984; Goffman, 1974). Vi vil af omfangsmæssige hensyn ikke uddybe de to grene yderligere. Det understreges blot, at nærværende artikel beskæftiger sig med den ene gren; issue-framing.

En gennemgående årsagsforklaring for, at de daglige nyhedsmedier spiller en afgørende rolle, er, at medierne for de fleste samfundsmedlemmer er hovedkilde til orientering om etniske og religiøse forhold i samfundet (Yilmaz 1997; Hervik 1999; Hussain 1997, 2000; Togeby & Gaasholt 1995; Van Dijk 2000; Law 2002). Således viser flere studier, at flertallet af befolkningen får sin viden og information fra massemedierne, fordi de typisk ikke møder etniske minoriteter i deres hverdag (Togeby og Gaasholt 1995). Andre konkluderer yderligere, at mediernes betydning ikke alene skyldes en begrænset social interaktion mellem majoritet og minoritet i det daglige liv (Van Dijk 2000). Blandt sidstnævnte er hollandske Teun A. van Dijk, der indtager en førende position på forskningsfeltet. Han finder, at de temaer og emner, som majoriteten inddrager under samtale om minoriteter, hovedsageligt stammer fra medierne - selv i de områder eller blandt de individer, hvor interetnisk interaktion forekommer i det daglige (van Dijk, 1991). Således konkluderer van Dijk, at nuancerne i befolkningens holdning, den såkaldte *latitude of opinion*, til hver en tid vil være begrænset af mediernes fremstilling af et givent emne (Van Dijk, 1991). Lignende konklusion fremsætter danske Ferruh Yilmaz i sine studier omhandlende mediernes indflydelse på majoritetens syn på etniske minoriteter i Danmark (Yilmaz 1997).

Opsummerende konkluderer flertallet af studierne inden for forskningsfeltet, at offentligheden i høj grad reflekterer og udtrykker holdninger i overensstemmelse med mediernes dækning, og flere studier inddrager mediernes tre påvirkningsmuligheder: *agenda-setting* og *priming* og *framing*. Endvidere konkluderer studier med specifik fokus på mediernes fremstilling af etniske minoriteter ligeledes, at medierne spiller en nærmest monopolistisk rolle i formidlingen af, hvordan den etniske virkelighed ser ud og derfor kan være et vigtigt instrument i konstruktionen af den offentlige diskurs omkring etniske minoriteter

(Togeby & Gaasholt 1995; Yilmaz 1997; Hervik 1999; Hussain 1997, 2000; Van Dijk 1991, 2000; Law 2002).

Imidlertid har størstedelen af de eksisterende undersøgelser en del år på bagen, ligesom det er de færreste, som har foretaget en systematisk kortlægning af danske medier. En sådan systematisk kortlægning har vi netop foretaget, hvorved denne artikel dels er en opfølgning på tidligere studier og dels bidrager med ny viden og nye perspektiver på området.

#### *Kortlægningen af muslimer og islam i udvalgte danske medier*

Kortlægningen, af hvordan muslimer og islam fremstilles i de danske medier, består af en to-måneders monitorering fra midt oktober til slut december 2011 af fire danske aviser: den radikale-sociale *broadsheet*-avis Politiken, den liberale *broadsheet*-avis Jyllands-Posten, tabloidavisen Ekstra Bladet og den kristne *niche*-avis Kristeligt Dagblad<sup>2</sup>. Valget af periode var i princippet vilkårligt men måtte dog af praktiske grunde passe ind i projektets tidshorisont. De undersøgte aviser er blandt de mest læste landsdækkende aviser, og de varierer i både politisk og ideologisk orientering. Netop disse aviser blev kortlagt, idet vi ønskede en variation, der kunne muliggøre en nuanceret analyse af de danske mediers dækning af muslimer og islam. Det er vigtigt at understrege, at undersøgelsens formål var at kortlægge, hvordan muslimer og islam fremstilles *i* medierne og ikke *af* medierne. Sagt på en anden måde er undersøgelsens fokus, hvordan muslimer og islam overordnet set fremstilles og italesættes i de udvalgte medier - af såvel journalister og

---

<sup>2</sup> I kortlægningen af de danske medier registrerede vi såvel trykte som online udgaver af aviserne i begyndelsen af kortlægningsperioden, idet flere studier viser, at dækningen af muslimer og islam synes at være mere skarp og 'firkantet' i online-aviser. Imidlertid blev denne antagelse relativt hurtigt afkræftet, da kortlægningen viste, at avisernes dækning online i et bredt omfang var identisk med de kortlagte trykte artikler omhandlende muslimer og islam. Derfor blev kortlægningen af online-aviserne efter en kortere periode fraprioriteret.

kilder som af læserne på debatsiderne. Således indgik både artikler<sup>3</sup>, ledere, kommentarer og breve omhandlende muslimer og islam i kortlægningen.

Kortlægningen bygger dels på en indholdsanalyse og dels på en diskursanalyse, hvori vi på forskellig vis undersøger mediernes agenda-setting, priming og issue-framing. Begreberne agenda-setting og priming og framing oversættes ikke direkte i nærværende artikel. Imidlertid anvender vi i det følgende 'dagsordensættende' eller 'anset som vigtige' som synonyme for agenda-setting, 'dominerende' eller 'prioriterede' som synonyme for priming og 'vinkling' som synonyme for framing. Indholdsanalysen består blandt andet af en registrering af titel, medie, dato og sektion. I registrering af sektion er det yderligere anført, hvorvidt det kortlagte item er en artikel, leder, kommentar eller et brev. Ligeledes emne og hvilke koder, der optræder i artiklen, er en del af indholdsanalysen. I kortlægningen har vi kodet artiklerne efter ordene: *Muslim, muslimer, muslimerne, islam, islamisk, muhammedtegning, muhammedtegningerne, muhammedtegner* og *muhammedtegneren*. Kontroversen omkring de såkaldte Muhammed-tegninger har efter al sandsynlighed skærpet tonen i den danske indvandrerdebat, men den såkaldte tegningesag behandles ikke uddybende i denne artikel. Det skyldes dels at ordene *muhammedtegning, muhammedtegningerne, muhammedtegner* og *muhammedtegneren* kun indgår i meget få af de kortlagte items og dels at artiklens fokus er på den overordnede fremstillingen af muslimer og islam i de danske medier.

Foruden indholdsanalysen bygger kortlægningen som nævnt på en diskursanalyse. I diskursanalysen fremsættes et kort resumé af artiklen, og det er noteret hvorvidt muslimer er tildelt taletid i artiklen. Herefter er

---

<sup>3</sup> I kortlægningen indgår såvel indlands som udlandsartikler omhandlende muslimer og islam.



der foretaget en vurdering af artiklens vinkel. Med ‘vinkel’ menes hér, om det enkelte item generelt tegner et negativt, positivt eller neutralt billede af muslimer og islam. Ved brug af diskursanalyse som metode er det afgørende at tage stilling til, hvordan man kan konkludere, at bestemte typer af ytringer, tekster eller specifikke brudstykker af tekster afspejler en bestemt diskurs. Det fremhæves derfor, at identificeringen af artiklens vinkel grunder i en vurdering af såvel artiklens *rubrik* som *manchet* samt det generelle sprogbrug i artiklens brødtekst, kildernes ideologiske og politiske baggrund, artiklens brug af kilder, fotografier, illustration etc. Disse indikatorer er ifølge forskningen de vigtigste midler til at nærme sig en artikels vinkel samt ideologiske indhold. Derfor er der ikke som i en klassisk diskursanalyse fokuseret på separate sætninger eller ord (Downing og Husband 2005). Hvis de kilder, der er inddraget i artiklen, bidrager med forskellige syn på samme sag, har vi betragtet artiklen som neutral, hvorimod artiklen er kategoriseret som ‘negativt vinklet’, hvis kilderne bidrager til et ensidigt negativt billede eller artiklen i sit sprog og visuelle fremstilling er med til at reproducere en stereotyp og negativ opfattelse af muslimer<sup>4</sup>.

Som eksempel på en sådan vurdering er to artikler offentliggjort den 19. oktober 2011; den ene er forfattet af og trykt i Jyllands-Posten, imens den anden er forfattet af Ritzau og trykt i Kristeligt Dagblad. Selvom begge artikler omhandlede den samme gruppe salafister i Danmark, er der afgørende forskel i vinklingen af situationen. Således hedder rubrikken i Kristeligt Dagblad: ‘Salafister frister ikke Tingbjergs unge’, og manchetten lyder som følger: ‘Gruppen Kaldet til Islam er fåtallig og møder ingen opbakning hos Tingbjergs unge, siger skoleleder’ (‘Salafister frister ikke Tingbjergs unge’, Kristeligt Dagblad d. 19.10.11). Omvendt hedder rubrikken i Jyllands-Posten: ‘København vil bremse

---

<sup>4</sup> I identificeringen af hvorvidt en leder, et brev eller en kommentar bidrager til et ‘fjendtligt’, ‘inkluderende’ eller ‘neutralt’ syn på muslimer og islam, vurderes det enkeltes items overordnede budskab.

salafister i opløbet’, hér har manchetten følgende ordlyd: ’Et antiradikaliseringsteam er sat ind mod de salafister, som vil lave sharia-zoner i København. Byens socialdemokrater mener, at problemet bliver undervurderet’ (’København vil bremse salafister i opløbet’ Jyllands-Posten d.19.10.11). Således bliver det i såvel rubrik som manchete i Kristeligt Dagblad fremhævet, at salafister ikke tiltrækker unge muslimer, hvorimod det modsatte synes at være tilfældet i artiklen i Jyllands-Posten. Artiklerne citerer begge Anna Mee Allerslev, borgmester for integration og beskæftigelse i Københavns Kommune, der i begge artikler udtrykker, at situationen bør tages alvorligt. Men hvor artiklen i Kristeligt Dagblad ydermere citerer en skoleleder fra Tingbjerg, der ikke anser salafister som et problem i området, inddrager Jyllands-Posten to andre kilder, der advarer mod at underkende problemet: Lars Aslan Rasmussen, talsmand for Socialdemokratiet, og Mohammed Rafiq, konsulent ved Social- og Integrationsministeriet. Begge artikler bygger endvidere på en optælling af salafister foretaget af Københavns Kommune anti-radikaliseringsteam, Viden, Inklusion, København, men også i fremstillingen af disse tal er der afgørende forskelle i vinkling. Mere uddybende fremhæver artiklen fra Jyllands-Posten, at der ’alene i Tingbjerg’ er identificeret ni salafister (’København vil bremse salafister i opløbet’ Jyllands-Posten d.19.10.11), hvortil artiklen fastslår i Kristeligt Dagblad, at ’kun’ syv-ni salafister prædiker sharialovgivning i Tingbjerg (’Salafister frister ikke Tingbjergs unge’, Kristeligt Dagblad d. 19.10.11). Sidst men ikke mindst maler artiklen i Jyllands Posten til slut et skræmmebillede af fremtiden ved at drage paralleller til en anden ekstremistisk muslimsk gruppe, Hizb ut-Tahrir, hvis medlemstal ifølge de interviewede kilder er vokset inden for en kort tidshorisont, imens Kristeligt Dagblad slutter artiklen af med at understrege den manglende opbakning til gruppen Kaldet til Islam. Opsummerende er den overordnede tone og omtale af muslimer i artiklen i Kristeligt Dagblad neutral, hvorimod tonen er mere fjendtlig i artiklen i Jyllands-Posten, der

gennem valg af citater og referencer, brug af fakta og omtale af muslimer skaber en såkaldt moralsk panik (Cohen 1980). Således er artiklen i Jyllands-Posten identificeret som negativt vinklet og bidragende til et fjendtligt syn på muslimer og islam, imens artiklen i Kristeligt Dagblad er kategoriseret som neutral.

Diskursanalyse som forskningsmetode har sine styrker og begrænsninger. Metoden er velegnet til at indkredse de herskende italesættelser af særlige emner, der er i den offentlige debat. Samtidig kritiseres flere studier, der benytter sig af diskursanalyse som forskningsmetode, for at indeholde en for stor mængde subjektivitet. For at forebygge denne subjektivitet og fremme en metodiske konsekvens har vi i vores kortlægning anvendt en stringent kodemanual. De fornødne forbehold, kortlægningens metodiske tilgang kræver, fremsættes undervejs i artiklen.

Kortlægningen viser, at muslimer og islam er dagligt stof i de danske medier. I løbet af kortlægningsperioden har vi identificeret 304 items omhandlende muslimer og/eller islam i de udvalgte danske medier. Omkring to tredjedele af de kortlagte items er nyhedsartikler, imens den sidste tredjedel primært består af breve og kommentarer. Jyllands-Posten var i kortlægningsperioden den avis, der havde den største andel af såvel artikler som ledere, breve og kommentarer. Således står Jyllands-Postens med 141 items for næsten halvdelen af det samlede antal items omhandlende muslimer og islam, efterfulgt af Kristeligt Dagblad (76), Politiken (49) og Ekstra Bladet (38).

Men hvordan fremstilles muslimer og islam mere specifikt i de kortlagte danske medier? Hvordan er den overordnede vinkel (jf. framing), hvilke historier anses som vigtige (jf. agenda-setting), og hvilke specifikke emner prioriteres (jf. priming) i den kortlagte mediedækning af muslimer

og islam? Disse spørgsmål udgør første del af vores problemstilling og belyses i følgende afsnit.

### *Vinklingen i de kortlagte danske medier*

Kortlægningen viser, at mediedækningen af muslimer og islam i Danmark generelt er domineret af en negativ vinkling. Således er omkring 58 procent af de kortlagte artikler, ledere, breve eller kommentarer negativt vinklet og kategoriseret som 'bidragende til et fjendtligt syn på muslimer og islam'. I omkring 32 procent af de kortlagte items er vinklen neutral, mens kun otte procent af de kortlagte items er identificeret som positivt vinklet og 'bidragende til et inkluderende syn på muslimer og islam'. Imens den samlede mediedækning af muslimer og islam var domineret af negative historier, er der forskelle mellem de enkelte aviser. Således er 82 procent af de kortlagte items om muslimer og islam i Ekstra Bladet negativt vinklet og kategoriseret som 'bidragende til et fjendtligt syn på muslimer og islam', imens dette var tilfældet for 63 procent af de kortlagte items i Jyllands-Posten, 45 procent i Kristeligt Dagblad og 41 procent i Politiken. Omvendt var 14 procent af de kortlagte såvel artikler som ledere, breve og kommentarer i Politiken positivt vinklet og identificeret som 'bidragende til et inkluderende syn på muslimer og Islam', efterfulgt af Kristeligt Dagblad (8 procent), Jyllands-Posten (7 procent) og Ekstra Bladet (5 pct.) Mønstret for de positivt vinklede items gør sig ligeledes gældende for artikler, ledere, breve og kommentarer, der er vurderet neutrale i vinkel. Endvidere er det særligt interessant, at breve og kommentarer omhandlende muslimer og islam oftere er negativt vinklet end artikler. Ligeledes hér er der forskelle mellem de kortlagte aviser. Således er omkring 80 procent af brevene og kommentarerne i både Jyllands-Posten og Ekstra Bladet negativt vinklet og identificeret som 'bidragende til et fjendtligt syn på muslimer og islam', imens dette er tilfældet for omkring 50 procent i både Politiken og Kristeligt Dagblad. Hvorvidt dette afspejler holdninger og opfattelser

blandt avisens læserskare, avisen selv eller begge er svært at sige. Uanset hvordan tallene fortolkes, bidrager breve og kommentarer i høj grad til det overordnede billede, der tegnes af muslimer og islam i de udvalgte danske medier, hvorfor de ligeledes indgår i undersøgelsen.

*De dominerende historier og specifikke emner i de kortlagte danske medier*

Fire historier dominerede den overordnede mediedækning af muslimer og islam i løbet af kortlægningsperioden: 1) salafisme og sharia-zoner i Danmark, 2), islamiske skilsmisser og parallelle retsopfattelser i Danmark 3) valg i Mellemøsten og 4) et brandbombeattentat på den franske satire-avis 'Charlie Hebdo'. De to førstnævnte historier optrådte på indlandssiderne, imens de to sidstnævnte var udlandsstof.

Indlandsartiklerne om salafisme og sharia-zoner i Danmark udsprang af en for nylig offentliggjort undersøgelse af salafisme i Danmark udført af Tina Gudrun Jensen og Kate Østergaard (Jensen & Østergaard 2011). Artiklerne omhandler især de to salafi-grupper Kaldet til Islam og Ahlus Sunnah Wal-Jama'ah samt deres ønske om at indføre såkaldte sharia-zoner i Danmark, hvor sharia-lovgivningen bliver håndhævet, og salafister patruljerer døgnet rundt. Historien bliver næret af udtalelser fra to repræsentanter for salafi-gruppen Ahlus Sunnah Wal-Jama'ah, der i et interview til Jyllands-Posten udtalte, at de ønsker at indføre sharia-zoner i bestemte områder af København, at de håber, at danske soldater vil vende tilbage fra Afghanistan i kister, og at de håber, at Kurt Westergaard, en af de danske karikaturtegnere, vil blive dræbt. Disse udsagn indleder en heftig debat om danske demokratiske værdier versus islam.

Historien om islamiske skilsmisser og parallelle retsopfattelser i Danmark udspringer af en undersøgelse af parallelle retsopfattelser foretaget af SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd (Liversage

& Jensen 2011). I de artikler, der dækker islamiske skilsmisser og parallelle retsopfattelser, er der især fokus på muslimske kvinders manglende rettigheder, og hvorvidt parallelle retsopfattelser i Danmark udgør en trussel mod det danske demokrati. Som nævnt ovenfor er der en bred variation i, hvor meget betydning de to historier blev tillagt, og hvor stor nyhedsværdi de blev tildelt i de forskellige aviser. Således blev historien om salafismen og sharia-zoner i Danmark fremhævet i alle fire aviser men især i Jyllands-Posten og i langt mindre grad i Politiken. Omvendt blev historien omhandlende islamiske skilsmisser og parallelle opfattelser af lov i Danmark givet langt mere opmærksomhed i Kristeligt Dagblad end i de øvrige aviser<sup>5</sup>. ”

Fælles for de kortlagte indlandsartikler er en tydelig overvægt af negativt vinklede artikler. Endvidere er der i indlandsartiklerne en generel tendens til at fokusere på islam som den negative ‘egenskab’. Som eksempel herpå er en artikel om en voldtægt af en 10 årig pige begået af en 16 årig somalisk dreng. Overskriften på artiklen er ‘Hjemvendt fra genopdragelse i Somalia’. I artiklen fremhæves det flere gange, at drengen ‘få uger inden’ han begik voldtægten var vendt tilbage fra hjemlandet, hvor han var blevet ‘genopdraget i Somalisk kultur og islam’. Artiklen afsluttes ved, at en anonym kilde udtaler, at genopdragelsen i Somalia ændrede drengens personlighed (‘Hjemvendt fra genopdragelse i Somalia’, Ekstrabladet 12.11.11). Artiklen knytter således indirekte voldtægten sammen med genopdragelsesrejsen som eksplicit defineres som somalisk kultur og islam. Endvidere fremstiles islam ofte som en religiøs eller ideologisk trussel mod demokrati, ytringsfrihed eller andre såkaldte ‘danske værdier’. Eksempelvis skriver

---

<sup>5</sup> At kortlægningen af muslimer og islam i de danske medier falder sammen med offentliggørelsen af de ovenfor nævnte SFI-undersøgelser er en tilfældighed, idet valget af kortlægningsperioden var vilkårlig og af praktiske grunde fastlagt på forhånd.

Jyllands-Posten i artikelserien om salafisme i Danmark: 'Lørdag efter lørdag bliver der tordnet mod demokrati og danske samfundsnormer, når en gruppe på 30-50 mænd fra 20årsalderen og opad, samt et ukendt antal kvinder mødes i en lille moske på Woltersgade på Amager (...) Hér kan de høre Abu Ahmed tale om jihad og advare mod at stemme til folketingsvalget' ('Prædikanten på Amager', Jyllands-Posten 21.10.11).

Flere studier af mediernes betydning for den generelle samfundsdiskurs plæderer for et fokus på såvel det skrevne som det uskrevne - det såkaldte *out of frame* (Downing & Husband 2005), idet ligeledes de emner, medierne ikke kaster sit søgelys på, synes afgørende. Analyseres kortlægningen ud fra et sådant perspektiv viser undersøgelsen, at de fleste indlandshistorier i den undersøgte periode var begrænset til visse former for emner som ekstremisme, sharia, kvinders manglende rettigheder samt islam versus demokrati og andre 'danske værdier'. Samtidig forekom andre emner i mindre grad i aviserne, for eksempel danske muslimers generelle bidrag til det danske samfund, hverdagslivet blandt den muslimske majoritet samt værdien af etnisk, religiøs og kulturel mangfoldighed. Således blev visse emner og historier tildelt nyhedsværdi, imens andre ikke gjorde. Det er relevant at overveje, hvorvidt de valgte kodeord, de kortlagte artikler er kodet efter, har bidraget til, at indlandshistorierne i den undersøgte periode var begrænset til visse former for emner, idet vi foruden de neutrale ord *Muslim*, *muslimer*, *muslimerne*, *islam*, *islamisk* har kodet efter de mere negativt ladede ord *muhammedtegning*, *muhammedtegningerne*, *muhammedtegner* og *muhammedtegneren*. Imidlertid bør det pointeres, at ordene *muhammedtegning*, *muhammedtegningerne*, *muhammedtegner* og *muhammedtegneren* kun optræder i meget få af artiklerne. Derfor argumenterer vi for, at den manglende variation i emner og historier om muslimer og islam ikke skyldes valg af søgeord.

Ser man omvendt specifikt på de kortlagte udlandsartikler, dominerer som nævnt indledningsvist især to historier mediedækningen af muslimer og islam i udlandet: valg i Mellemøsten samt et brandbombeangreb på en fransk satire-avis Charlie Hebdo. Artiklerne om valg i Mellemøsten omhandler især de islamistiske partiers fremgang efter det arabiske forår, imens artiklerne om brandbombeangrebet på Charlie Hebdo bliver startskuddet for en debat om ytringsfrihed, idet hændelsen sker efter avisen har bragt et billede af profeten Muhammed på forsiden. Også hér er der variation i, hvor meget betydning disse emner bliver tillagt og hvor stor nyhedsværdi, de bliver tildelt i de forskellige aviser. Valget i Mellemøsten bliver dækket intensivt i de to nationale broadsheet-aviser, Jyllands-Posten og Politiken, og i den nationale nicheavis, Kristeligt Dagblad. Især i Kristeligt Dagblad er der et særlig fokus på indførelse af sharia-loven samt de kristne mindretals frygt for de islamiske partier, der stod til at vinde valget. Historien er derimod næsten fraværende i tabloidavisen, Ekstra Bladet. Historien om brandbombeangrebet på den franske avis Charlie Hebdo er mest omfattende dækket i Jyllands-Posten, men får også opmærksomhed i Politiken og Kristeligt Dagblad. Fælles for udlandsartiklerne er, at et relativt stort antal af disse artikler er neutralt vinklet, da udenlandske begivenheder som eksempelvis valg i Mellemøsten samt brandattentatet på den franske satireavis Charlie Hebdo er beskrevet forholdsvist faktuel. Analyseres de neutralt vinklede udlandsartiklerne imidlertid ligeledes med et fokus på det uskrevne - det såkaldte *out of frame* (Downing & Husband 2005: 36), er udlandsartiklerne på samme måde som mediedækningen af muslimer og islam i Danmark i høj grad domineret af bestemte emner. Således er der i udlandsartiklerne et overvejende fokus på fundamentalistiske partiers tiltrækningskraft på unge, islamisme, sharialovgivning, terror og manglende ytringsfrihed, hvorved de artikler, der ellers er kategoriseret som 'neutrale', alligevel synes at bidrage til et fjendtligt syn på muslimer og islam. Foruden de mange umiddelbart neutralt vinklede



udlandsartikler er tæt på halvdelen af udlandsartiklerne decideret negativt vinklet. Disse artikler omhandler overvejende unge ekstremisters kamp for shariazoner i England samt de islamiske partiers fremgang i Egypten, og disse udlandsartikler synes at fungere som en form for *worst-case scenario*, dvs et skræmmebillede på, hvordan fremtiden kunne se ud i Danmark, hvis islam breder sig. Positivt vinklede artikler eller historier, der kan give læseren et mere nuanceret billede af muslimer og islam på verdensplan, er derimod mere eller mindre fraværende.

Opsummerende viser kortlægningen altså, at er den samlede mediedækning af muslimer og islam i de udvalgte danske medier generelt negativ på trods af forskelle mellem de enkelte aviser. Analyseres artiklerne omhandlende muslimer og islam med et fokus på det usagte, det såkaldte *out of frame*, synes kortlægningen endvidere at tegne et billede af, at den generelle mediedækning af muslimer og islam i såvel indlands- som udlandsartikler er afgrænset til bestemte emner såsom ekstremisme, terrorisme og sharia. Endvidere er det karakteristisk for både de artikler, der omhandler muslimer og islam i Danmark, og de artikler, der repræsenterer muslimer og islam i udlandet, at Muslimske kultur og islam ofte repræsenteres som en såvel ideologisk som religiøs trussel mod det danske samfund. Sidst men ikke mindst er det interessant, at på trods af, at de kortlagte items kun sjældent eksplicit omhandler muhammedkrisen, fungerer kontroversen især på debatsiderne som slagmark i diskussionen om, hvorvidt islam er henholdsvis forenelig eller uforenelig med danske værdier som eksempelvis ytringsfrihed og demokrati. Kontroversen omkring de såkaldte Muhammed-tegninger synes således fortsat at spille en indirekte rolle i de danske mediers dækning af muslimer og islam, særligt i diskussioner omhandlende ytring- og pressefrihed. Men hvem repræsenterer muslimer og islam i de kortlagte danske medier? Hvilke aktører inkluderes i de danske medier og hvilke marginaliseres?

*Taletid til 'the vocal and visible'*

Foruden hvilke historier, der anses som vigtige (jf. agenda-setting), hvilke specifikke emner, der prioriteres (jf. priming) og vinkling (jf. framing) registrerede vi i kortlægningen, hvem der var tildelt taletid i artikler omhandlende muslimer og islam. Hér peger kortlægningen på, at muslimerne selv kun i begrænset omfang er tildelt en stemme i de kortlagte artikler.

I registreringen af styrken af muslimernes stemme kategoriserede vi artiklerne under enten: 'stærk', 'svag' eller 'slet ikke'. Artiklerne blev kategoriseret efter, i hvilket omfang muslimerne blev inkluderet i artiklen, det vil sige hvorvidt muslimer indgår som kilder, eksperter, repræsentanter, talsmænd eller lignende i de kortlagte artikler eller som forfattere i de kortlagte breve og kommentarer. Kortlægningen viser, at muslimers stemmer er helt fraværende i 75 procent af de kortlagte artikler, imens de har en svag stemme i 11 procent og en stærk stemme i 13 procent af artiklerne. Således synes der at være en tendens til at tale *om* muslimer og islam snarere end at tale *med* muslimer. I de tilfælde, hvor muslimer er tildelt en stemme i medierne, viser kortlægningen ydermere en tendens til, at det er de samme få aktører, der optræder igen og igen. I den undersøgte periode er disse aktører primært: Adnan Avdic og Omar Pedersen, der begge er medlemmer af salafi-organisationen Ahlus Sunnah Wal-Jama'ah, Abu Rasheed, der er medlem af den islamiske gruppe Kaldet til Islam og Imran Shah, der er talsmand for Islamisk Trossamfund i Danmark. Således synes det at være de muslimer, der er aktive i religiøse institutioner, de såkaldte *vocal and visible* (Jeldtoft 2012), der tildeles taletid i de kortlagte, danske medier. Endvidere er de repræsentanter, talsmænd eller imamer, der er tildelt en stemme i artiklerne, ofte tilknyttede særlig yderligtgående organisationer, trossamfund og moskeer. Herved synes de muslimer, der bliver hørt i medierne især at være de muslimer, hvis holdninger og synspunkter

afviger fra den muslimske flertalsbefolkning. Når en sjælden gang de af medierne benævnte 'moderate muslimer' indgår i mediedækningen, synes det at være som 'det gode eksempel'. Således bliver de mere traditionelt troende muslimers handlinger og udtalelser ofte placeret i opposition til de såkaldte moderate, der i den forbindelse fremstilles som mere acceptable i det danske samfund. På den måde foretages der i flere af de kortlagte artikler indirekte en sondring mellem den liberale, moderate, moderne muslim og den islamistiske, ekstremistiske, traditionelle muslim. Herved bliver de 'moderate' muslimer de gode muslimer, der er på 'vores' side i kampen mod ekstremisme. Et eksempel herpå er mediedækningen af salafismen i Danmark, hvor Muslimernes Fælles Råd repræsenterede moderate muslimer som allierede i kampen mod salafister.

Den dominerende negative fremstilling af muslimer og islam i de kortlagte danske medier gengives og understøttes desuden ofte i de visuelle fremstillinger som illustrationer og fotos. Disse gengiver eksempelvis unge muslimer, der beder på gaden eller i moskeen, unge bander i såkaldte 'ghettoområder', unge muslimske kvinder iført traditionel islamisk beklædning eller unge muslimske mænd med langt skæg. Samtidig er billeder, der skildrer muslimer i dagligdagssituationer, generelt næsten fraværende i mediedækningen. Et eksempel på betydningen af den visuelle fremstilling er dækningen af salafisme i Danmark. Her er billederne ofte fra lande, hvor salafismen har haft større gennemslagskraft og opbakning end i Danmark. Billederne forestiller ofte store pladser, hvor muslimer talstærkt er mødt op for at demonstrere for udbredelsen af sharialovgivning, en stor forsamling tildækkede kvinder iført niqab, unge mænd, der uddeler masseproducerede flyers om shariazoner samt muslimske mænd i traditionel islamisk beklædning, der står foran skilte, som leder ind til reelt opførte shariazoner i London. På den måde illustreres de få ekstreme muslimer som en stor potentiel

trussel, og billederne bidrager derved til det skræmmebillede, der er karakteristisk for flertallet af de artikler, der omhandler salafisme i Danmark.

### *Konklusion*

Hovedformålet med denne artikel har været at diskutere, hvordan muslimer og islam er fremstillet i de kortlagte aviser, samt hvilken offentlig diskurs dette overordnet set bidrager til. I artiklens første del præsenterede vi indledningsvist undersøgelsens teoretiske ramme samt metodiske fremgangsmåde. I artiklens anden del blev forskningsresultater fra kortlægningen fremsat. Her identificerede vi tre tendenser: At muslimer og islam ofte fremstilles negativt, at specifikke historier dominerer mediedækningen, samt at muslimer kun sjældent kommer til orde i de kortlagte items. I artiklens tredje del blev det først pointeret og uddybet, at de daglige nyhedsmedier ifølge forskningen spiller en afgørende rolle, idet medierne for de fleste samfundsmedlemmer er hovedkilde til orientering om etniske og religiøse forhold i samfundet (Van Dijk, 1991). I tråd hermed argumenterede vi for, at den kortlagte tendens til at skildre muslimer og islam negativt samt det faktum, at den danske mediedækning af muslimer og islam generelt er afgrænset til bestemte historier, kun bekræfter det stereotype billede og enten direkte eller indirekte bidrager til et fjendtligt syn på muslimer og islam. Endvidere argumenterede vi for, at den kortlagte tendens; at kun de muslimer, der er aktive i organisationer og institutioner med religiøst fortegn, de såkaldte *vocal and visible*, herunder især de muslimer, hvis holdninger og synspunkter afviger fra den muslimske majoritet, tildeles taletid i de danske medier, skaber et ensidigt og stereotypet billede af muslimer og islam. I forlængelse heraf blev det opsummerende konkluderet, at det danske mediebillede i sin fremstilling af muslimer og islam bidrager til et såvel fjendtligt som fordomsfuld syn på muslimer og islam og er derved med til at legitimere

etniske uligheder samt vedligeholde en marginalisering af muslimer i Danmark. Gennem artiklen blev det flere steder plæderet for, at ikke kun det, der bliver italesat i medierne, har betydning - også det usagte og de emner, der blev udelukket fra medie billedet, *the out of frame*, er afgørende for den offentlige debat. Denne konklusion adskiller sig ikke betydeligt fra tidligere undersøgelser på dette område. Imidlertid har størstedelen af disse undersøgelser som nævnt en del år på bagen, ligesom det er de færreste, som har foretaget en systematisk kortlægning af danske medier. Således er det i sig selv interessant at denne undersøgelse, der dels er en opfølgning på tidligere studier og dels bygger på et større og mere systematisk indsamlet datasæt, viser, at mediernes fremstilling af muslimer og islam ikke har ændret sig synderligt i løbet af de sidste 10 år. Hermed skal vi samtidig opfordre til, at der i fremtiden iværksættes større systematiske undersøgelser af dette felt.

### **Litteratur**

Bonde, Mads og Ellegaard, Carsten, 2011: 'København vil bremse salafister i opløbet', Jyllands-Posten, 19.10.11.

Bonde, Mads og Ellegaard, Carsten, 2011: 'Prædikanten på Amager', Jyllands-Posten, 21.10.11.

Downing, John, og Husband, Charles, 2005: *Representing 'race' – racism, ethnicities and the Media*, Sage, London.

ECRI, 2006: *Tredje rapport om Danmark*, ECRI, Vienna.

ECRI, 2001: *Anden rapport om Danmark*, ECRI, Vienna.

ECRI, 1999: *Første rapport om Danmark*, ECRI, Vienna.

FRA (Fundamental Rights Agency), 2002: 'Racism and cultural diversity in the media. An overview of research and examples of good practice in the EU Member State, 1995-2000', FRA, Vienna.

Goffman, Erving, 1974: *Frame Analysis: An essay on the organization of experience*, Harvard University Press, Cambridge

Goldberg, David T., 2006: 'Racial Europeanization', in *Ethnic and Racial Studies* 29(2): 331-364.

Gøtter, Karsten, 2011: 'Hjemvendt fra genopdragelsesrejse I somalia', *Ekstra Bladet*, 26.11.11.

Hervik, Peter, 2002: *Mediernes muslimer. En antropologisk undersøgelse af mediernes dækning af religioner i Danmark*, Nævnet for Etnisk Ligestilling, København.

Hervik, Peter, 1999: *Den Generende Forskellighed – danske svar på den stigende multikulturalisme*,: Hans Reitzels Forlag, København.

Hussain, Mustafa, 2000: 'Islam, Media and Minorities in Denmark', in *CurrentSociology* 48 (4): 95-116.

Hussain, Mustafa, 1997a: 'Etniske minoriteter og medierne i europæiske forskning og debat': in Mustafa Hussain, Tim O'Connor og Ferruh Yilmaz (eds.): *Medierne, minoriteterne of majoriteten – en undersøgelse af nyhedsmedier og den folkelige diskurs i Danmark*, Nævnet for etnisk ligestilling, København.

Hussain, Mustafa, 1997b: 'Konstruktionen af den etniske virkelighed i offentlige nyhedsmedier': in Mustafa Hussain, Tim O'Connor og Ferruh Yilmaz (eds.): *Medierne, minoriteterne of majoriteten – en undersøgelse af nyhedsmedier og den folkelige diskurs i Danmark*, Nævnet for etnisk ligestilling, København.

Iyengar, Shanto og Kinder, Donald R., 1987: *News that matter*, The University of Chicago Press, Chicago

Jacobsen, Sara Jul, Jensen, Tina Gudrun, Vitus, Kathrine og Weibel, Kristina, 2012: *Analysis of Danish Media setting and framing of Muslims, Islam and racism*, SFI – Det national Forskningscenter for Velfærd, København.

Jensen, Tina G. og Østergaard, Kate, 2011: *Ekstremistiske miljøer med salafi-grupperinger i fokus*, Københavns Universitet, København.

Klapper, Joseph T., 1960: *The Effects of Mass Communication*, Free Press of Glencoe.

Law, Ian, 2002: *Race in the news*, Palgrave, Basingstoke.

Liversage, Anika og Jensen, Tina G., 2011: *Parallele retsopfattelser i Danmark – et kvalitativt studie af privatretlige praksisser blandt etniske minoriteter*, SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, København.

McGuire, William J., 1985: "The Myth of Massive Media Impacts: Savagings and Salvagings", In George Comstock (ed.), *Public Communication and Behavior*, Academic Press, Orlando: 173-257

Meer, Nasar og Modood, Tariq, 2009: "Refutations of racism in the 'Muslim Question'", *Patterns of Prejudice*, 43, 3-4, 335-354.

Nelson, Thomas E., Clawson, Rosalee A., og Oxley, Zoe M., 1997: 'Media Framing of a Civil Liberties Conflict and Its Effect on Tolerance', *American Political Science Review*, Vol. 91, No.3: 567-583.

Togeby, Lise, 2004: *Man har et standpunkt...Om stabilitet og forandring i befolkning holdninger*, Aarhus Universitetsforlag, Århus

Gaasholt, Øystein og Togeby, Lise, 1995: *I syv sind. Danskernes holdninger til flygtninge og indvandrere*: Forlaget Politica, Århus

Ritzau, 2011: 'Salafister frister ikke Tingbjergs unge', *Kristeligt Dagblad*, 19.10.11

Tversky, Amos og Kahneman, Daniel, 1987: "Rational Choice and the Framing of Decisions", in: Robin M. Hogarth and Melvin W. Reder (eds.): *Rational Choice*, The University of Chicago Press, Chicago

Van Dijk, Teun A., 2000: 'New(s) racism: A discourse analytical approach': in S. Cottle (ed.): *Ethnic Minorities and the Media*. Buckingham, UK & Philadelphia, USA: Open University Press.

Van Dijk, Teun A., 2000: New(s) Racism: A Discourse analytical approach: in Cottle, Simon (ed.) *Ethnic Minorities and the Media*, Open University Press, Buckingham, UK & Philadelphia, USA.

Van Dijk, Teun A., 1991: *Racism and the press*. London: Routledge.



Van Dijk, Teun A., 1987: *Communicating Racism – Ethnic Prejudice in Thought and Talk*

World Economic Forum, 2008: *Islam and the West: Annual Report on the State of Dialogue*, World Economic Forum, Geneva.

Yilmaz, Ferruh, 1997: 'Medieforbrugernes opfattelse af den etniske virkelighed': in Mustafa Hussain, Tim O'Connor og Ferruh Yilmaz (eds.): *Medierne, minoriteterne af majoriteten – en undersøgelse af nyhedsmedier og den folkelige diskurs i Danmark*, Nævnet for etnisk ligestilling, København.

### **Forfatterpræsentation**

Sara Jul Jacobsen har en kandidatgrad fra Afdeling for Religionsvidenskab ved Aarhus Universitet. Hun er ansat som forskningsassistent ved SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd og forsker i migration og religion med særlig fokus på muslimer og islam i Danmark.

Kristina Weibel er uddannet sociolog med specialisering i internationale relationer og udvikling. Hun er ansat som forskningsassistent ved SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd og forsker i integration, diversitet, diskrimination og racisme.

Tina Gudrun Jensen er ph.d. i antropologi og ansat som seniorforsker ved SFI – Det Nationale Forskningscenter for Velfærd. Hun forsker i indvandring og integration med særligt fokus på inter-etniske relationer, kulturel kompleksitet og religion.